

III powstanie śląskie

100. rocznica (1921–2021)

dr Wojciech Jaworski
Biblioteka Śląska, Katowice



III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

Mija 100. rocznica III powstania śląskiego. To największy czyn zbrojny Polaków przeciwko panowaniu Niemców na Górnym Śląsku zakończony zwycięstwem.

20 marca 1921 r. odbyło się głosowanie na obszarze plebiscytowym Górnego Śląska. Za Polską opowiedziało się ponad 40 % głosujących, a za Niemcami prawie 60 %. Przedstawiciele Wielkiej Brytanii i Włoch proponowali przyznać Polsce tylko powiaty pszczyński i rybnicki oraz południowe skrawki katowickiego. 30 kwietnia na spotkaniu W. Korfanteo z dowództwem konspiracji wojskowej przy udziale przywódców politycznych i związkowych zapadła decyzja o wybuchu powstania.

2 maja wybuchł strajk generalny na Górnym Śląsku. W nocy z 2 na 3 maja powstańcy rozpoczęli walkę.

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

Wojciech Korfanty ogłosił się dyktatorem i mianował pptk. Macieja Mielżyńskiego na naczelnego wodza wojsk powstańczych. 4 maja powstała Naczelna Władza na Górnym Śląsku.

Do 9 maja powstańcy zajęli wschodnią część Górnego Śląska po Odrę.

W. Korfanty uznał, że powstanie spełniło rolę demonstracji woli Polaków na Górnym Śląsku. 6 maja wezwał robotników do przerwania strajku. W nocy z 9 na 10 maja zawarto porozumienie o zawieszeniu broni ustalające linię demarkacyjną. 21 maja Niemcy rozpoczęli natarcie, tocząc ciężkie boje o Górę Św. Anny. 27 maja ogłoszono rozejm, ale 31 maja Niemcy wznowili działania zajmując 4 czerwca Kędzierzyn. Rozmowy dwustronne doprowadziły do wytyczenia linii demarkacyjnej. 25 czerwca podpisano układ na mocy którego wojska powstańcze i oddziały niemieckie do 5 lipca opuściły obszar plebiscytowy.

Najlepiej sprawdzić ten numer, po którym się monochromizmo.

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

prasa powstańcza

Rok 1. Sobota, dnia 7. maja 1921. Nr. 1.

Cena 20 fen. **Powstaniec** Cena 20 fen.

Organ wydziału polityczno-prasowego Dowództwa Grupy Wschodniej wojsk powstańczych Górnego Śląska.

Dnia 3. maja 1921 r. lud górnośląski podniósł oręż w obronie wolności.

Wojciech Korfanty stanął na czele ruchu zbrojnego, jako dyktator powstania na Górnym Śląsku.

Naczelne Dowództwo powierzył Dyktator powstańcowi Doliwie.

Powiały na prawym brzegu Odry już wyzwolone.

Armja powstańcza porusza się w zwycięskim podchodzie naprzód.

Do broni!

Dnia 3. maja lud dał odpowiedź na maledictwa dyplomatyczne. Nie mogąc dobić się sprawiedliwości na drodze układów międzynarodowych, zapelował do oręża, jako do ostatecznej instancji.

Ruszał jak lawina na głowy swoich gnębicieli. Jednym zamachem opanował wsi i wziął szturmem miasta. Przerząsł wrog tylko tu i ówdzie odważył się stawiać opór poważniejszy. Tylko w Miechowicach, pod Wirkiem i Rudą przyszło do zaciętych polityczek.

Sposzeni slosstrupczy przysiedli cicho, bądź umknęli do obozów niemieckich za Odrą i linją demarkacyjną.

Caly brzeg prawy Odry niemal po Kluczbork i Opole jest w naszym władaniu. Wprawdzie opuściliśmy miasta na zęczenie Francuzów, lecz dzierżymy je silnie w rękę, odczywszy je zewsząd murrem uzbrojonych powstańców.

Nie jesteśmy wrogami koalicji, pragniemy unikać ślarcz z jej wojskami, lecz odmawiamy jej prawa decydowania o naszym losie, o którym już rozstrzygnęliśmy sami.

Niemą takiej mocy na świecie, która zdolalaby nas zakuć z powrotem w kajdany. Pchnięciem bagnetu, ogniem karabinowym odpowiemy na tak nikczemne usiłowania.

Przrodzonego prawa do wolności, nikt nam już wydrzeć nie potrafi. Chwyciliśmy za broń i nie złożymy jej, póki nie wyzwolimy naszej górnośląskiej ziemi. Nie spoczniemy, póki nie wywalczymy sobie ostatecznie wolności i połączenia z Ojczyzną.

Od chwili wybuchu powstania jedynym rządem który uznajemy jest rząd dyktatora Wojciecha Korfanteo. Jedynie prawne władze na Górnym Śląsku są władze powstańcze. Nikt obcy nie ma prawa wykonywać rządów na tej ziemi, której zwierzchnikiem prawowitym jest lud górnośląski.

Niemcom zamieszkałym między nami zapewniamy odwołane prawa. Mieścić się uciekać lud polski nie umie. Lecz nie ścierpimy oporu i knowan

R. 1921. 2/6
229/20

DZIENNIK ROZPORZĄDZEN

Biblioteka Wojewódzka w Katowicach

NACZELNEJ WŁADZY NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Miejsce Postoju **No. 1** 10-go maja 1921 r.

Treść:

1. Manifest Wojciecha Korfanteo do Ludu Górnośląskiego z dnia 3 maja 1921 r. 1
2. Odezwa Wojciecha Korfanteo do naczelnego wodza powstańców z dnia 3 maja 1921 r. 2
3. Nota Wojciecha Korfanteo do rządów państw sprzymierzonych z dnia 3. maja 1921 r. 3
4. Akt z dnia 4. maja 1921 r. w przedmiocie utworzenia Wydziału Wykonawczego na Górnym Śląsku 3
5. Odezwa z dnia 6. maja 1921 r. w przedmiocie powrotu do pracy 4
6. Manifest z dnia 10. maja 1921 r. w przedmiocie układu między kierownikami powstania a Komisją Międzyspojużniczą i w przedmiocie gwarantacji wolności obywatelskich 4

Manifest

Wojciecha Korfanteo do Ludu Górnośląskiego

z dnia 3. maja 1921 r.

Rodacy!

Rząd polski odważył małe ze stanowiska komisarza plebiscytowego, ponieważ nie zdolny byłtem przekształcić wybuchowi ruchu zbrojnego.

Nie jestem już komisarzem plebiscytowym, ale jestem krwią z krwi, kością z kości Waszej, sym blednego ludu górnośląskiego, który od 20 lat cieszy się Waszym zaufaniem, który przez lat 20 walczył razem z Wami za prawa i wolność Górnego Śląska. Jako Wasz brat, zawęczany przez walczących powstańców, strzelających robotników i w porozumieniu się z naszymi partiami politycznymi, staję na czele naszego ruchu.

Oczywiście dlatego, aby ruch ten szlachetny przez zbrodnice jednostki nie został zamieniony na anarchję, by nie działał się zbrodnie i przestępstwa, by normalny bieg życia czemprędzej został przywrócony.

Musimy przuć z siebie wszelkie ślady jarzma prusko-niemieckiego.

Zwyczajowo osiągniemy za wszelką cenę i niema takiego mocarza na świecie, któryby nas mógł okie ponownie w kajdany germańskie.

Celem atęcia żywiołowego ruchu zbrojnego w ramy organizacyjne, mianuję niniejszem głównym dowódcą hufców powstańczych powstańca Doliwie, któremu wszyscy komendanci, dowódcy i powstańcy winni bezwzględne posłuszeństwo.

Od tej chwili jesteście żołnierzami i postępujecie, jak honor żołnierski nakazuje.

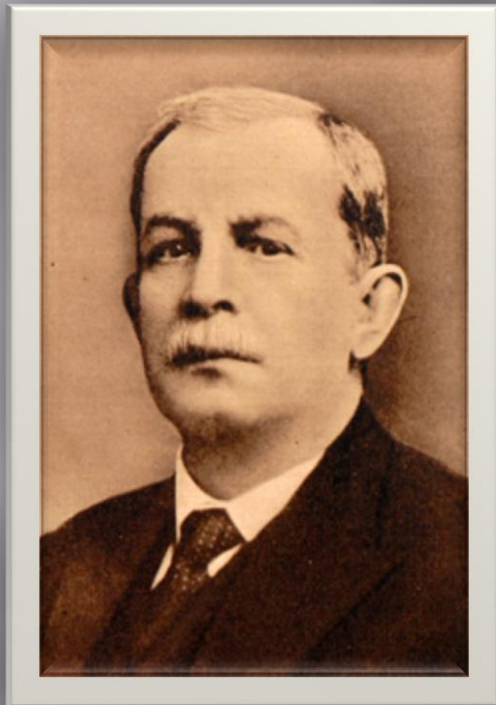
Zakazuję wszelkich gwałtów, grabieży, zęcania się nad ludźmi, bez względu na ich język, wiarę, lub pochodzenie. Zachowanie się powstańców powinno być wzorowe, mienia, życia i zdrowia bezbronnym ludzi naruszać nikomu nie wolno.

Zabraniam osuwania urzędników, a ich samych wzywam do sumiennego wypełniania obowiązków i wytrwania na stanowiskach. Niepożądanych urzędników usunę sam, lub uczynia to powołane przezemnie do tego osoby.

Nazwiska osób aresztowanych oraz przyczynę ich aresztowania dowódcy powstańców muszą mi w przedęgu 24 godzin donosić. Kara śmierci będzie karany każdy, kto dopuści się kradzieży, popełnionej z użyciem broni, lub przez włamanie

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

przywódcy powstania



Wojciech Korfanty
dyktator III powstania
śląskiego



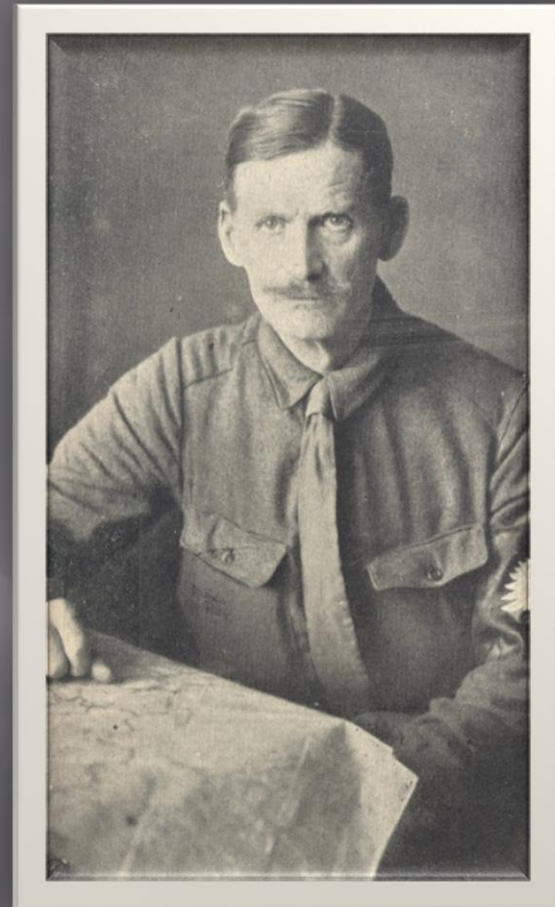
Józef Grzegorzek
członek Komitetu Wykonawczego
Naczelnej Władzy na Górnym Śląsku

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

przywódcy powstania



Józef Rymer
członek Komitetu Wykonawczego
Naczelnej Władzy na Górnym
Śląsku



Maciej Ignacy Mielżyński
pseud. Nowina-Doliwa
naczelnny wódz
III powstania śląskiego

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

Naczelne Dowództwo Wojsk Powstańczych



SZTAB NACZELNEGO DOWÓDZTWA WOJSK POWSTAŃCZYCH

Siedzą od lewej: 1. Kowalewski Jan, szef oddz. „Wywiad”; 2. dr. Lubieniec (Rostworowski Stan.), szef sztabu; 3. Nowina-Doliwa (Maciej Mielżyński), Naczelny Wódz; 4. Brochwicz (Remigjusz Grocholski), szef oddz. operacyjnego; 5. dr. Koleczewski, szef służby sanitarnej; stoją od lewej: Langiewicz (Chorzelski, referent prawny oraz oficerowie sztabu Skibiński, Jasnoch, Sulma, Demel, J. Witeczak, Bałaban, Schmechta, Harazim, Żyła.

Rozkaz. №1.

POWSTAŃCY GÓRNEGO ŚLĄSKA

Grozi nam niesłychana krzywda, wbrew traktatowi wersalskiemu, wbrew wynikom głosowania okręg przemysłowy i polskie powiaty mają być znów oddane pod jarzmo pruskie.

Równocześnie Niemiec przemysłowcy naradzają się nad tem, jak po przyłączeniu tych części do Niemiec usuwać z nich robotnika polskiego z kopalń i hut i zastąpić go obcym.

POWSTAŃCY! Na zatrutą ziemi, na dalszą niewolę, na germanizację i na odłączenie od wolnej Polski, na wyrzucanie z naszych warsztatów pracy pozwolić nie możemy.

Jeśli spokojnie przeprowadzone pomimo terroru niemieckiego głosowanie nie wystarczyło do udowodnienia wobec świata naszych praw, musimy poprzeć je siłą.

Z karabinami ukrywanymi w czasie niewoli, z bronią pozostałą z dwóch poprzednich powstań zerwaliście się na mój rozkaz dzisiaj, zaskoczeniem obsadziliście szeregi gmin i miast i gotowi jesteście bronić swej ziemi do ostatniej kropli krwi.

Rozkazuję rozbrajać dalej z całą energią bandy sossfrupierów niemieckich, wobec spokojnie zachowującej się ludności niemieckiej okazać na całym świecie znaną polską tolerancję. Wszelki rabunek pod karą śmierci zakazany.

Wobec władz koalicyjnych zachowywać bezwzględna lojalność i nie dać się porwać pod żadnym warunkiem do zatargu z niemi.

Przez nasze ręce odzyskać musi lud Górnośląski te części naszej świętej ziemi, które nam się należą.

W tej myśli walczmy, a zwycięstwo pewne.

Miejsce postoju

W uroczystym dniu święta narodowego
3 maja 1921 r. 5 g. rano

Nowina Doliwa

**NACZELNY WÓDZ
POWSTAŃCÓW GÓRNOŚLĄSKICH**

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

na łamach „Kocyndra”

Nr. 29 Mikołów, 8 sierpnia 1921. Cena pojedynczego nr. 1 mk. niem.

KOCYNDER

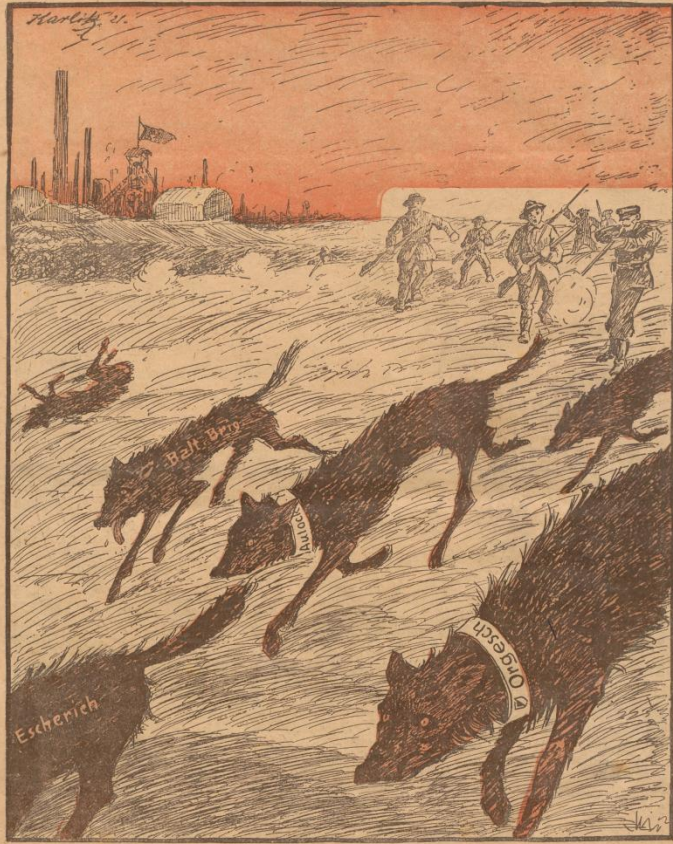
Wesołe czasopismo górnośląskie. Wychodzi kiedy chce i kiedy może.

W dniu rozstrzygnięcia sprawy górnośląskiej.



órník górnośląski: Plebiscyt pokazał naszą wolę, powstanie naszą siłę — a jeźli mimo to nie dacie nam wolności, poznacie nasz gniew i naszą zemstę!

Lyj mu!



„Chłopcy, wygonić to pieroństwo!”

Do Czytelników!
Moi Kochani! Z powodu powstania i z powodu innej ważniejszej roboty „Kocynder” nie mógł się ukazać. Miałicie w „Powstańcu” i w gazetkach podany adres do Hany Kocyndra w pocztyśnian pułku, a jednak nie wielu z Was napisało do mnie. Za złe Wam tego nie biorę, bo wiem, że i z Was większa część była w powstaniu, bo każdy porządny Polak i Kocynder był tam, gdzie go wołał obowiązek narodowy. Książkę nr. wychodzi jako pamiątka powstania i historycznej konferencji Rady Najwyższej, która się zbiera 8 sierpnia dla rozstrzygnięcia sprawy górnośląskiej. Jakis będzie to rozstrzygnięcie, nie wiemy, ale to wiemy, że prędzej nie spocznemy w walce, aż odzyskamy całkowitą wolność.

A w tej walce „Kocynder” wesołością swoją dalej będzie brał udział. Od jesieni, gdy już wiadomym będzie, jak się stosunki na Górnym Śląsku ułożą na czas najbliższy, „Kocynder” będzie wychodził nanowo, o czym uwiadomimy w swoim czasie w gazetkach. Nr. niniejszy zamyka komplet „Kocyndra” plebiscytowego. — Do widzenia w nowym Kocyndrze!
Hanya Kocynder.

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

w fotografiach



powstańcy



msza św. przy pociągu
pancernym

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

w fotografiach



grupa powstańców
Różdzień-Janów 4.05.1921 r.



samochód pancerny
„Korfanty”

III powstanie śląskie (2/3 maja-5 lipca 1921 r.)

Prezentowane źródła pochodzą ze zbiorów Biblioteki Śląskiej. Większość dokumentów dostępnych jest w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej (sbc.org.pl).

Więcej materiałów można znaleźć w bazie Bibliografia Regionalna Biblioteki Śląskiej (bibliografia.bs.katowice.pl).